

بیمه جهیز

دکتر سید مرتضی قاسم‌زاده*

چکیده:

جهیز یا اثاث مورد نیاز خانه که زن آنها را با خود به خانه شوهر می‌برد، در زندگی خانوادگی چندان اهمیت دارد که زندگی بدون آن برای بسیاری از زوج‌های جوان میسر نیست. گرچه اغلب، برای پدر و مادر زوجه اثاث مورد نیاز خانه یا بخش اساسی آن را به وی تملیک می‌کنند، ولی همواره فراهم کردن جهیز برای زوجه یا حتی پدر و مادر وی نیز در شرایط کنونی امکان‌پذیر نیست. بیمه جهیز راهکار و فرصت مناسبی است که خانواده‌ها بدون تحمل فشار اقتصادی و با برنامه دراز مدت برای خرید جهیز دخترشان، سرمایه‌گذاری کنند. نگهداری سالم و بی خطر جهیز تهیه شده نیز به تمهیداتی نیاز دارد. بیمه تمام یا بخشی از اثاث خانه (بیمه اسوال) و بیمه مسؤولیت مالک یا دارنده جهیز، نگرانی ناشی از خطرهای احتمالی تهدید کننده اسوال و مسؤولیت ناشی از آنها را نیز از بین می‌برد. ابعاد گوناگون حقوقی و اجتماعی بیمه جهیز در این مقاله تجزیه و تحلیل شده است.

کلید واژه‌ها: جهیز، بیمه جهیز، ذی نفع بیمه

۱- مقدمه

بر مبنای قواعد فقهی و حقوقی تمام تکالیف مالی خانواده از جمله فراهم کردن اثاث مورد نیاز منزل بر عهده زوج است و زوجه در این باره تکلیفی ندارد؛ زیرا: «در عقد دائم نفقه زن بر عهده شوهر است (ماده ۱۱۰۶ ق.م.) و: «نفقه عبارت است از همه نیازهای متعارف و متناسب با وضعیت زن از قبیل مسکن البسه، غذا اثاث منزل و هزینه های درمانی و بهداشتی و خادم در صورت عادت یا احتیاج به واسطه نقصان یا مرض» (ماده ۱۱۰۷ ق.م. مصوب ۱۳۸۱)؛ ولی عرف این تکلیف سنگین را، که اغلب در آغاز زندگی به رؤیایی دست نیافتنی می ماند، تعدیل کرده و فراهم کردن تمام یا بخش بنیادی اثاث خانه را بر عهده زوجه گذاشته و این نگرانی را برای او و خانواده اش ایجاد کرده است که آیا این تکلیف عرفی چنانکه انتظار می رود، اجرا خواهد شد؟

امروزه تمام یا بخش زیادی از پس انداز خانواده ها صرف تهیه اثاث مورد نیاز دختر برای زندگی او یا شوهر آینده اش می شود. به حکم عرف آنان آمادگی جسمی و روحی دختر را برای ازدواج کافی نمی دانند بلکه خود را به تجهیز مادی او به اثاث مورد نیاز زندگی با شوهر (جهیز یا جهیزیه) مقید و ملزم می پندارند.

قدرت و ضمانت اجرای این حکم عرفی، به ظاهر مغایر قانون، چندان زیاد است که دختر و خانواده او از نداشتن جهیز مناسب رنج برده و شرمند می شوند و گاه همین امر مانع رفتن دختر به خانه شوهر می شود؛ برخی از خانواده ها تا تهیه جهیز دوران نامزدی را طولانی می کنند یا رفتن زوجه قانونی را به خانه شوهر به تأخیر می اندازند که خود، دست کم در پاره ای از موارد، آفت های جبران ناپذیری دارد. بیمه تشکیل سرمایه برای تهیه جهیز یا بیمه جهیزیه یک راهکار مناسب و قابل اجرا برای بیشتر خانواده هاست. هر خانواده می تواند با تشکیل به موقع قرارداد بیمه جهیزیه و سرمایه گذاری تدریجی به هنگام ازدواج دختر جوان خود را از مزایای آن بهره مند کند و بدون تحمل فشار مادی این بار سنگین عرفی را از دوش خود بردارد و بر مشکلات ناشی از فقدان جهیز فایق آید.

از آنجا که تهیه جهیز اغلب برای زوج امکان‌پذیر نیست و برای پدر و مادر او نیز بار مالی سنگین غیر قابل‌تحملی بشمار می‌رود، تشکیل سرمایه برای خرید جهیز در قالب بیمه جهیز این مشکل را از بین می‌برد؛ برای زوج و پدر و مادر او حتی برای زوج نیز امنیت فکری به ارمغان می‌آورد. به علاوه نوعی تحصیل دلیل درباره ارزش جهیزیه تلقی می‌شود زیرا هر گاه پدر و مادر به جای خرید اثاث خانه به شکل سنتی بیمه نامه جهیز در اختیار دختر خود قرار بدهند تا او با اخذ سرمایه تشکیل شده اثاث مورد نیاز منزل را با همکاری شوهرش بخرد و از آنها در این باره رسید بگیرند، وجود رسید دلیل تملیک جهیز و بردن آن به خانه شوهر است و نقش مشارکت زن در زندگی مشترک را نیز نشان می‌دهد.

وانگهی اموال اختصاص یافته به این هدف و جهیز زن در برابر خطرهای احتمالی و مسؤولیت جبران زیان‌های ناشی از جهیز نیز قابل بیمه است. در این صورت علاوه بر فایده های بیمه و جبران ضرر صاحب مال یا جبران مسؤولیت او اختلاف دیرین زن و شوهرها درباره مالکیت اموال موجود در خانه نیز از بین می‌رود. هدف این مقاله تحلیل حقوقی بیمه جهیز انواع و ماهیت آن است. به همین منظور، حقوق و تعهدات بیمه گر و بیمه گذار و ساز و کارهای مهم آن نیز مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

مقاله پس از تعریف بیمه جهیز و اصطلاحات مربوط به آن در دو بخش بیمه سرمایه‌گذاری برای خرید جهیزیه (بخش یکم) و بیمه جهیز تهیه شده (بخش دوم) تهیه و تدوین شده است.

۲- تعریف بیمه جهیز و اقسام آن

تعریف بیمه جهیز یا جهیزیه در کتاب های حقوقی و بیمه به چشم نمی خورد فقط برخی از نویسندگان حقوق بیمه بدون تعریف با ذکر کلیاتی آن را با بیمه کابین (مهر) خلط کرده‌اند (محمود صالحی، ۱۳۸۱، ص ۱۷۷) ولی چنانکه گفته شد (ر.ک: ش: ۱) بیمه جهیز بر دو نوع است: بیمه تشکیل سرمایه برای خرید جهیز و بیمه اموال اختصاص یافته به این هدف که هر یک باید به صورت مجزا معرفی شود.

۱-۲- بیمه تشکیل سرمایه برای جهیز

برخی از شرکتهای بیمه ایرانی با انتشار دفترچه‌های راهنما به معرفی اقسام بیمه از جمله بیمه جهیزیه پرداخته‌اند (دفترچه راهنمای بیمه اشخاص بیمه ایران، بی تا، ص ۱۱ تا ۱۳). از شرایط و مقررات این نوع بیمه برمی‌آید که بیمه جهیزیه در واقع بیمه تشکیل سرمایه برای خرید جهیزیه است و شرایط این بیمه با بیمه تشکیل سرمایه دیگر شرکتهای بیمه قابل مقایسه است (ر.ک: دفترچه راهنمای بیمه البرز، بی تا، ص ۱ و ۲؛ دستباز، ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۱۵) بنابراین بیمه جهیز عقدی است که به موجب آن بیمه‌گر در برابر دریافت حق بیمه‌ای^۱ که از بیمه‌گذار می‌گیرد تعهد می‌کند سرمایه معینی^۲ را در سر رسید توافق شده برای خرید جهیز بپردازد.

۲-۲- بیمه جهیز تهیه شده

اثاث مورد نیاز منزل که زوجه به خانه شوهر می‌برد (جهیز) مانند دیگر اموال در معرض خطرهای گوناگونی چون آتش‌سوزی، سرقت و زلزله قرار دارد. با بیمه اموال که نوعی بیمه خسارت است می‌توان خسارات احتمالی ناشی از خطرهای گوناگون را بیمه کرد. بنابراین مقصود از بیمه جهیز تهیه شده عقدی است که به موجب آن بیمه‌گر در برابر حق بیمه‌ای که از بیمه‌گذار می‌گیرد تعهد می‌کند خسارات ناشی از خطرهای معینی را که به اثاث مورد نیاز منزل (جهیز) وارد می‌شود جبران کند. به علاوه ممکن است مسئولیت مالک یا دارنده مال (جهیز) نسبت به ضررهای ناشی از آن در برابر دیگران بیمه شود. بنابراین بیمه مسئولیت مالک جهیز (زوجه) نیز نوعی بیمه جهیز است که باید مورد مطالعه و بررسی قرار بگیرد.

۳- دو طرف قرارداد، موضوع و استفاده کننده از آن

دو طرف قرارداد بیمه، بیمه‌گذار^۲ و بیمه‌گرد^۳، بیمه‌گر یکی از شرکتهای بیمه مانند شرکت سهامی بیمه ایران و بیمه‌گذار پدر یا مادر دختر و در صورت عدم وجود آنان

۱. Premium

۲. Sum assured

۳. Policy holder

۴. Assurer

شخص دیگری است که علاقمند به تسامین آینده دختر می‌باشد (دفترچه راهنمای بیمه‌های اشخاص شرکت بیمه ایران، ص ۱۱). به نظر می‌رسد که هر شخص دیگر از جمله زوج حتی خود زوج می‌تواند به عنوان بیمه‌گذار در صورت حیات و وجود پدر یا مادر نیز برای تهیه جهیز سرمایه‌گذاری کند ولی جهیز تهیه‌شده را فقط مالک^۱ (زوج) یا منتفع^۲ (زوج) می‌تواند بیمه کند. زیرا بیمه‌گذار باید در تنظیم قرارداد بیمه نفع بیمه‌ای داشته باشد (مشایخی، ۱۳۵۳، ج ۲، ص ۱۲؛ دستباز، همان، ص ۱۲ و ۱۳؛ حسن فرج، ۱۹۹۴، ص ۱۲۵). طراحان بیمه جهیز اصطلاح بیمه شده را با بیمه‌گذار مرادف بکار برده اند ولی مقصود از بیمه شده یا موضوع بیمه سرمایه‌ای است که به نفع زوج بیمه شده است (مستفاد از ماده ۱۵ قانون بیمه) گرچه برخی از نویسندگان حقوق بیمه نیز به بیمه‌گذار بیمه شده گفته‌اند (فرجادی، ۱۳۵۴، ص ۱۶ و ۱۷). پاره‌ای از نویسندگان خطر^۳ را موضوع عقد بیمه دانسته‌اند (مدنی کرمانی، ۱۳۸۰، ص ۶۶، محمود صالحی، ۱۳۸۱، ص ۹۲). در بیمه جهیز تهیه شده، بیمه شده خسارت ناشی از خطرهای تعیین شده است. به بیان دقیقتر بیمه شده همان تعهدی است که بیمه‌گر در برابر بیمه‌گذار کرده است. گفته شده است که انسان موضوع قرارداد بیمه است (دستباز، همان، ص ۱۱) ولی خود انسان موضوع قرارداد نیست، طرف قرارداد است، موضوع قرارداد بیمه تعهد متقابل دو طرف قرارداد است؛ یعنی تعهد بیمه‌گذار که در تمام بیمه‌ها پرداخت حق بیمه است و تعهد بیمه‌گر که، برخی از نویسندگان فقط آن را موضوع بیمه دانسته‌اند (همان، ص ۲۱)، حسب مورد در بیمه‌های مسؤلیت جبران خسارت و در بیمه‌های اشخاص پرداخت مبلغ سرمایه‌گذاری شده به ذی نفع موضوع قرارداد بیمه است. بنابراین در بیمه سرمایه‌گذاری برای پرداخت جهیز موضوع قرارداد یا به تعبیر دقیقتر موضوع تعهد بیمه‌گر پرداخت سرمایه تعهد شده و در بیمه جهیز جبران خسارت وارد بر جهیز یا خسارت ناشی از آن موضوع تعهد

1. Owner

2. Beneficiary

3. Risk

بیمه‌گر است. در هر دو نوع بیمه موضوع قرارداد بیمه نسبت به بیمه‌گذار یا موضوع تعهد بیمه‌گذار پرداخت حق بیمه است.

استفاده کننده از قرارداد، در صورت فوت یا حیات بیمه شده دختر یا زوجه‌ای است که بیمه نامه برای او صادر شده است. در صورت فوت دختر در طول مدت بیمه، بیمه‌گذار می‌تواند استفاده کننده دیگری را معرفی یا بیمه نامه را فسخ و ذخیره پس اندازی آن را بگیرد (بند الف و ب مزیت پنجم از مزایای بیمه جهیزیه شرکت بیمه ایران).

۴- نقش اجتماعی بیمه جهیز

بیمه جهیز در خانواده و اجتماع نقش دو سویه دارد؛ آثار گوناگون سودمندی بر آن مترتب است و از عوارض ناگوار و شکننده‌ای پیشگیری می‌کند.

با بیمه جهیز می‌توان ضرر ناشی از خطرهای گوناگونی چون پیری، از کارافتادگی و مرگ را از بین برد. اموال نیز مانند خود انسانها در معرض خطر سرقت، آتش سوزی و زلزله قرار دارند؛ با بیمه آنها خطر مستقیم مال از بین می‌رود و بطور غیر مستقیم برای ذینفع و وابستگان او نیز امنیت فکری ایجاد می‌شود.

بیمه سرمایه‌گذاری و بیمه جهیز حتی به نفع دولت و سازمانهای دولتی است زیرا دولت با صرف هزینه‌های کلان و ایجاد سازمانها و مؤسسات دولتی چون دادگستری، بیمارستانها و مراکز روان درمانی درصدد حل اختلافات و مشکلات زوجهای جوان است که بخش عمده‌ای از آنها ناشی از فقدان جهیز است. بنابراین با بیمه جهیز نه تنها ضرر ناشی از خطرهای بیمه شده از بین می‌رود بلکه از بار مسؤلیت دولت نیز به مقدار چشمگیری کاسته می‌شود.

به علاوه با بیمه جهیز می‌توان فشارهای اقتصادی ناشی از تکلیف تهیه جهیز را کاست و بر بخش عمده‌ای از فشارهای روحی و جسمی نیز فایق شد. وانگهی ایجاد فرصت و فراغت ناشی از حذف کار اضافی برای تهیه جهیز نشاط و سلامت روحی و جسمی بدنبال دارد که هم برای خانواده و هم برای دولت مفید است؛ در خانواده بخشی از اختلافات و عوارض ناگوار آن را حذف و بطور غیر مستقیم زمینه‌پرورش

استعدادها و سلامت و شکوفایی فرزندان را فراهم می‌کند و گرنه بسیاری از خانواده‌ها، در شرایط کنونی، با مشکلات مستقیم و غیر مستقیم فقدان جهیز مواجهند. از طرف دیگر، چنانکه گفته شد، جامعه نیز از بیمه جهیز سود می‌برد و بسیاری از منابع مالی و نیروی انسانی خود را که به این مقصود اختصاص داده است به امور دیگر می‌گمارد ولی فقدان جهیز این فرصت را از دولت و جامعه سلب و آنها را درگیر مشکلاتی می‌کند که با بیمه جهیز پیش‌گیری و از بین می‌روند.

افزون بر اینها بیمه جهیز از امتیازهای دیگر بیمه‌ها و ارزش اجتماعی آنها نیز برخوردار است (ر.ک: شیبانی، ۱۳۳۶، ص ۷ تا ۱۰).

بخش یکم - بیمه سرمایه‌گذاری برای خرید جهیزیه

بی‌تردید بیمه سرمایه‌گذاری برای خرید جهیزیه نوعی عقد بیمه است که از اصول کلی قراردادهای بیمه پیروی می‌کند. چنانکه برای تشکیل قرارداد ایجاب و قبول و دیگر شرایط اساسی قراردادها (مواد ۱۹۰ به بعد ق.م.) ضروری است. نویسندگان حقوق خارجی نیز در این باره به تفصیل از ایجاب و قبول (Hardy Ivamy E.R., 1979, P.99-131) و دیگر شرایط به تفصیل سخن گفته‌اند (Ibid, P.133-222). هدف مقاله ذکر کلیات عقد بیمه نیست (برای کلیات بیمه ر.ک: کریمی، ۱۳۸۲، ص ۵۱ به بعد) بلکه می‌خواهد مبنا و ماهیت و شرایط ویژه بیمه جهیزیه را به ترتیب ذیل مورد مطالعه و بررسی قرار بدهد.

۵- مبنا و ماهیت حقوقی

مبنای بیمه سرمایه‌گذاری برای خرید جهیز بر خلاف بیمه ضرر، جبران خسارت نیست زیرا این بیمه در شاخه بیمه اشخاص جای دارد و بیمه اشخاص خواه بیمه به شرط حیات یا به شرط مرض یا به شرط یکی از حوادث و مانند آن باشد بر مبنای جبران خسارت^۱ نیست (السنهوری، ۱۹۶۴ م، ج ۷، مجلد ۲، ص ۱۴۱۳) بلکه مقصود بیمه گذار (بیمه شده) به شرط حیات، به هر شکلی که قرارداد بیمه به شرط حیات بسته باشد، آن است که مبلغ بیمه شده مورد توافق بین او و بیمه‌گر در برابر پرداخت

^۱. Indemnity

اقساط حق بیمه (در سررسید یا پس از مرگ) پرداخت شود بی آنکه مقدار ضرر ناشی از حادثه‌ای که بیمه شده به هنگام تحقق حادثه مورد توجه قرار بگیرد (همان، ص ۱۴۱۴) و بیمه گر باید سرمایه بیمه شده را چنانکه تعهد کرده است به هنگام وقوع حادثه بپردازد خواه ضرر واقع شود یا نه (همان، ص ۱۴۱۵). گفتنی است که خطر و حادثه بیمه شده نیز در بیمه جهیز مانند بیمه ازدواج حادثه خوشایند است نه حادثه ناگوار (حسن فرج، همان، ص ۵۵).

عقد بیمه، بطور کلی، چنانکه برخی از فقیهان معاصر گفته‌اند، به ظاهر عقد مستقلی است و آنچه رواج دارد، بدون تردید صلح (ماده ۷۵۸ ق.م.) و هبه معوض (بند ۲ ماده ۸۰۳ ق.م.) نیست و به احتمالی ممکن است ضمان معوض باشد. به احتمال قوی بیمه (عقد) مستقل (ماده ۱۰ ق.م.) است و از باب ضمان عهده (ماده ۶۹۷ ق.م.) نیست بلکه از باب تعهد به جبران خسارت است گر چه ممکن است ایقاع به نحو صلح، هبه معوض و ضمان معوض باشد (خمینی، بی تا، ج ۲ ف ص ۶۰۹، مسأله ۶).

از آنجا که بیمه سرمایه گذاری برای خرید جهیز نوعی سرمایه گذاری است با هیچ یک از احتمالات مذکور جز هبه معوض قابل توجیه نیست. با وجود این چون در طرف قرارداد بیمه یعنی پدر یا مادر دختر با بیمه گر به نفع ثالث (دختر) سرمایه گذاری می کنند با الگوی تعهد به نفع شخص ثالث هماهنگ تر است چنانکه برخی از استادان ماهیت حقوقی بیمه عمر را از نوع تعهد به نفع شخص ثالث دانسته اند (کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ج ۳، ۱۳۷۶، ص ۲۸۲ و ۲۸۳). با این تفاوت که در بیمه عمر خطر احتمالی مرگ زودرس و نا به هنگام بیمه گذار تحت پوشش بیمه قرار می گیرد ولی در بیمه مستمری (مانند بیمه سرمایه گذاری برای پرداخت جهیزیه) مشکلات مالی و اقتصادی ناشی از حیات و زنده بودن او در دوران پیری (که اغلب دوران سررسید قرارداد است) بیمه می گردد (دستباز، همان، ص ۸۱).

۶- مزایا

بیمه تشکیل سرمایه برای تأمین جهیز فرزندان دارای مزایای ذیل است:

۱- هر گاه بیمه شده (پدر یا مادر) در طول مدت بیمه بمیرد یا برای همیشه و به طور کامل از کار افتاده گردد، از آن تاریخ تا پایان مدت بیمه حق بیمه دریافت نمی‌شود و در پایان مدت بیمه سرمایه بیمه به استفاده کننده پرداخت می‌شود. چنانچه فوت بیمه شده ناشی از حادثه باشد، دو برابر سرمایه در پایان مدت پرداخت خواهد شد (بیمه ایران، همان، ص ۱۲).

تفاوت بارز پس انداز و تشکیل سرمایه بیمه ای با پس اندازهای معمولی در بانکها یا مؤسسات مالی و اعتباری در ریسک پذیری سرمایه گذاری بیمه‌ای به سود استفاده کننده است؛ چنانکه هر گاه بیمه شده بمیرد، حق بیمه دریافت نمی‌شود و در سررسید، سرمایه توافق شده یا دو برابر آن در صورتی که فوت بیمه شده در اثر حادثه باشد، به استفاده کننده پرداخت می‌شود. در صورتی که بانکها و دیگر مؤسسات مالی غیر بیمه‌ای چنین امتیازی را به سپرده‌گذاران خود نمی‌دهند. بنابراین با تشکیل بیمه سرمایه گذاری برای تهیه جهیز، که نوعی پس انداز است، و تعیین سرمایه در قرارداد بیمه خطر فوت یا از کار افتادگی نیز چنانکه گفته شده بیمه می‌شود و برای بیمه گذار و استفاده کننده امنیت خاطر به ارمغان می‌آورد. گفتنی است که در قراردادهای بیمه، بیمه‌گر نیز ضرر نمی‌کند زیرا او با مدیریت علمی (ریاضی) تمام بیمه گذاران سرمایه بیمه شده را از مجموع حق بیمه های دریافت شده می‌پردازد و در مجموع از کار تجاری خویش سود هم می‌برد (حسن فرج، همان، ص ۱۷ به بعد؛ السنهوری، همان، ص ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸).

۲- در صورتی که استفاده کننده (دختر) در فاصله فوت بیمه شده تا پایان مدت بیمه ازدواج نماید، سرمایه بیمه نامه در زمان ازدواج به وی پرداخت خواهد شد (بیمه ایران، همان).

تعهد بیمه‌گر به پرداخت سرمایه بیمه‌نامه در زمان ازدواج به دختر امتیاز دیگری است که می‌تواند عامل تشویق دختر به ازدواج باشد. ازدواج اعم از دایم و منقطع است ولی به ظاهر، مقصود دست اندرکاران بیمه ایران ازدواج دایم است نه ازدواج منقطع. پس

باید در قرارداد بیمه به آن تصریح شود وگرنه اطلاق واژه ازدواج شامل ازدواج منقطع نیز می‌شود.

۳- بیمه گذار می‌تواند در طول مدت قرارداد دختر دیگر خود را به جای استفاده‌کننده قبلی جایگزین کند (همان).

محدود کردن امتیاز جایگزینی دختر دیگر با استفاده‌کننده قبلی به طول مدت قرارداد یا سررسید بیمه قابل ایراد است و باید بیمه گذار بتواند بعد از انقضای مدت قرارداد و پیش از پرداخت سرمایه به استفاده‌کننده نیز دختر دیگرش را با استفاده‌کننده قبلی جایگزین کند. به احتمال قوی، مقصود طراحان بیمه جهیز از طول مدت قرارداد دوره بین تاریخ تشکیل قرارداد تا زمان پرداخت سرمایه به استفاده‌کننده نخستین است زیرا در این مدت قرارداد معتبر است. به نظر می‌رسد که مقصود طراحان از مدت قرارداد مدت اعتبار آن است نه مدت توافق شده برای پرداخت حق بیمه؛ ولی بر طبق اصول حقوقی پس از انقضای مدت اعتبار قرارداد، برای استفاده‌کننده نخستین حق ایجاد می‌شود و بیمه گذار بدون رضایت او یا به موجب شرط ضمن عقد حق جایگزینی ندارد.

۴- هر گاه استفاده‌کننده در مدت اعتبار قرارداد بمیرد، بیمه گذار می‌تواند به یکی از دو روش ذیل عمل کند:

الف - قرارداد بیمه را فسخ کند و ذخیره پس اندازی بیمه‌نامه را به میزان حق بیمه‌های پرداخت شده، استرداد کند.

ب - استفاده‌کننده دیگری را به جای دختر فوت شده جایگزین کند (نقل از همان، با تصحیح عبارات و اصطلاحات).

۵- عدم پیش بینی پاره ای از مزایا

گفته شد که: طراحان برخی از شرکت‌های بیمه (بیمه ایران، همان) با الهام از بیمه سرمایه‌گذاری و پرداخت سرمایه در مدت معین طرح بیمه جهیزیه یا سرمایه‌گذاری برای تهیه جهیز را ریخته‌اند ولی عدم پیش بینی امتیاز تعلق وام به بیمه‌گذار یا

استفاده‌کننده و عدم امکان بازخرید بیمه نامه چنانکه در بیمه‌های پس‌انداز و پرداخت سرمایه رواج دارد، قابل انتقاد است.

عدم پیش‌بینی این امتیازها انگیزه سرمایه‌گذاری را چندان کم کرده است که مردم تا کنون از این بیمه استقبال چندان نکرده‌اند به طوری که دانشجویان چهار کلاس مقطع کارشناسی حقوق چند دانشگاه حتی دانشجویان کارشناسی ارشد حقوق خصوصی یک دانشگاه از وجود و شرایط بیمه جهیزیه اظهار بی‌اطلاعی کردند.

۷- شرایط و ویژگی‌ها

برای تشکیل و اجرای قرارداد بیمه جهیز وجود شرایط عمومی صحت قراردادهای؛ قصد و رضای دو طرف (بیمه‌گذار و بیمه‌گر)، اهلیت (بلوغ، عقل و رشد) آنها، وجود شرایط لازم برای مورد معامله یعنی تعهد بیمه‌گذار و بیمه‌گر (مالیت، منفعت عقلایی و مشروع داشتن، معلوم و معین و مقدور بودن)، مشروعیت جهت و نیز پاره‌ای از شرایط اختصاصی به ترتیب ذیل ضروری است:

۱- از آنجا که بیمه تأمین جهیز نوعی بیمه پرداخت سرمایه در انقضای مدت است از اصل جبران خسارت پیروی نمی‌کند (السنهوری، همان ۱۴۱۴) و هر کس که نفع بیمه‌ای دارد می‌تواند سرمایه‌گذاری کند (دستبان، همان، ص ۱۲ و ۱۳). از نفع بیمه‌ای تفسیر وسیعی شده، چنانکه ارتباط بیمه‌گذار با یک خانواده، وجود رابطه عاطفی و بهره‌مند شدن از حیات بدهکار به منظور ایجاد فرصت برای وصول مطالبات از او نفع بیمه‌ای شمرده شده است (حسن فرج، همان، ص ۱۳۴ به بعد). با وجود این به نظر می‌رسد که نفع بیمه‌ای به امور مادی محدود نیست و امور معنوی را نیز دربرمی‌گیرد بنابراین هر کس می‌تواند در سرمایه‌گذاری برای خرید جهیز دختران بی‌سرپرست و نیازمند نفع معنوی داشته باشد.

۲- در بیمه اشخاص، خطر بیمه شده نیز بر خلاف بیمه‌های خسارت حادثه ناگوار نیست بلکه در مواردی چون ازدواج و زنده ماندن دختر تا تاریخ معین حادثه خوشایند است (حسن فرج، همان، ص ۵۵) در این موارد بیمه‌گر متعهد می‌شود که

سرمایه بیمه را در صورت زنده ماندن دختر بپردازد. ممکن است قرارداد به شرط حیات یا فوت یا هم حیات و هم فوت پدر یا مادر یا هر دو منعقد شده باشد.

۲- جایز بودن قرار داد نسبت به سرمایه گذار و لزوم آن نسبت به بیمه‌گر از ویژگی‌های بارز بیمه جهیز است.

۸- شروط ضمن عقد

طراحان بیمه جهیز شرکت بیمه ایران پاره‌ای از شروط از پیش تعیین شده را به جای شرایط معقول و منطقی تشکیل و اجرای قرارداد به ترتیب ذیل طرح و درصدد تحصیل آنها به بیمه‌گذاران برآمده‌اند:

۱- سرمایه مندرج در بیمه‌نامه (سرمایه بیمه‌شده) در پایان مدت فقط به شخص استفاده‌کننده پرداخت خواهد شد. (بیمه ایران، همان، ص ۱۲).

در این شرط به مقتضای قاعده حقوقی تأکید شده است و وجود آن زاید به نظر می‌رسد زیرا بر طبق قاعده حقوقی سرمایه بیمه شده به استفاده‌کننده تعلق دارد. حذف این شرط و حتی شرط دادن اختیار جایگزینی استفاده‌کننده در پایان مدت عامل تشویق بیمه‌گذاران و سبب رونق بیمه جهیز خواهد شد.

۲- چنانچه بیمه شده در قید حیات باشد و استفاده‌کننده قبل از پایان مدت بیمه ازدواج نماید در صورت درخواست. مبلغ نخییره پس اندازی بیمه نامه به وی پرداخت می‌شود. در غیر این صورت به شرط ادامه پرداخت اقساط سرمایه مورد بیمه تا پایان مدت به استفاده‌کننده پرداخت خواهد شد (همان). بر طبق این شرط، هر گاه دختر پیش از پایان مدت بیمه و در زمان حیات بیمه شده (بیمه‌گذار) ازدواج کند، بیمه‌گذار می‌تواند نخییره پس اندازی بیمه نامه را دریافت کند یا اقساط باقیمانده را، چنانکه تعهد کرده است بپردازد و زمینه را برای تعلق سرمایه بیمه شده در پایان مدت برای استفاده‌کننده فراهم کند. به علاوه چنانکه گفته شد، بیمه‌گذار می‌تواند با قبول ادامه تعهد و پرداخت اقساط باقیمانده دختر دیگر خود را با استفاده‌کننده پیشین جایگزین نماید.

۳- در صورت انصراف بیمه گذار از ادامه بیمه (سرمایه‌گذاری)، بیمه‌نامه دارای ارزش بازخرید نبوده و به یکی از دو روش زیر عمل می‌گردد:

الف - چنانچه حق بیمه حداقل شش ماه (پرداخت) شده باشد، بیمه‌نامه با سرمایه مخفف (معادل نخیره پس اندازی) تا پایان مدت ادامه می‌یابد.

ب - اگر حق بیمه کمتر از شش ماه پرداخت شده باشد، بیمه‌نامه بدون هیچ گونه تشریفات باطل است و حق بیمه‌های پرداخت شده قابل استرداد نخواهد بود (همان).

شرط اخیر یعنی غیر قابل استرداد بودن حق بیمه‌های پرداخت شده به مدت کمتر از شش ماه در صورت انصراف بیمه‌گذار از ادامه سرمایه‌گذاری بر خلاف اصول سرمایه‌گذاری است. هر گاه سرمایه‌گذار از ادامه پس انداز پشیمان شود باید بتواند نخیره پس‌اندازی خود را در هر صورت استرداد کند. وجود چنین اختیاری برای بیمه‌گذار او را به مفید بودن پس انداز متقاعد کرده ولی سلب حق انصراف و استرداد نخیره پس اندازی کمتر از شش ماه اجباری بودن ادامه پس انداز را دست کم تا مدت شش ماه، تداعی می‌کند و پاره‌ای از واجدان شرایط را از پس انداز و سرمایه‌گذاری در این قالب حقوقی منصرف می‌گرداند.

۹- نحوه پرداخت حق بیمه جهیز و مقایسه آن با بیمه پرداخت سرمایه در انقضای مدت حق بیمه تأمین هزینه جهیز بر اساس سرمایه انتخابی و با توجه به سن بیمه‌شده و مدت بیمه تعیین می‌شود. برای مثال حق بیمه قابل پرداخت برای سرمایه ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال با توجه به سن بیمه‌شده و مدت بیمه در جدول ذیل نشان داده شده است:

مدت بیمه سن			سال ۱۰			سال ۵		
بیمه شده	ماهانه	سالانه	یکجا	سالانه	ماهانه	یکجا	سالانه	ماهانه
۲۰	۱۱۹/۸۰۰	۱/۳۳۹/۷۰۰	۲/۲۳۲/۷۰۰	۲۶۵/۳۰۰	۴۰/۹۰۰	۴/۸۲۲/۴۰۰	۱/۳۳۹/۷۰۰	۱۱۹/۸۰۰
۳۰	۱۲۰/۴۰۰	۱/۳۵۶/۴۰۰	۲/۲۳۲/۶۰۰	۲۶۷/۶۰۰	۴۱/۱۰۰	۴/۸۲۲/۳۰۰	۱/۳۵۶/۴۰۰	۱۲۰/۴۰۰
۴۰	۱۲۱/۰۰۰	۱/۳۶۳/۰۰۰	۲/۲۳۲/۲۰۰	۲۶۹/۹۰۰	۴۱/۲۰۰	۴/۸۲۲/۲۰۰	۱/۳۶۳/۰۰۰	۱۲۱/۰۰۰
۵۰	۱۲۲/۱۰۰	۱/۳۷۶/۳۰۰	۲/۲۳۲/۱۰۰	۲۷۴/۵۰۰	۴۱/۸۰۰	۴/۸۲۲/۱۰۰	۱/۳۷۶/۳۰۰	۱۲۲/۱۰۰
۶۰	۱۲۲/۱۰۰	۱/۳۷۶/۳۰۰	۲/۲۳۲/۷۰۰	۲۷۴/۵۰۰	۴۱/۸۰۰	۴/۸۲۲/۳۰۰	۱/۳۷۶/۳۰۰	۱۲۲/۱۰۰
۶۵	۱۲۲/۱۰۰	۱/۳۷۶/۳۰۰	-	-	-	۴/۸۲۲/۷۰۰	۱/۳۷۶/۳۰۰	۱۲۲/۱۰۰

بیمه‌گذار می‌تواند سرمایه اصلی بیمه را حداکثر تا مبلغ سیصد میلیون ریال انتخاب کند (بیمه ایران، همان، ص ۱۳). به علاوه بیمه‌گذار می‌تواند با توجه به جدول، حق بیمه را ماهانه، سالانه یا یکجا بپردازد (همان).

این جدول با اقتباس از جدول بیمه پرداخت سرمایه در انقضای مدت با افزایش اقساط پرداخت تهیه و تنظیم شده است (فرجادی، همان، ص ۲۷۷ تا ۲۸۰) جز اینکه شرایط و امتیازات بیمه پرداخت سرمایه برای بیمه‌گذار و استفاده‌کننده سهل‌تر و مناسب‌تر است زیرا در بیمه جهیز هر گاه بیمه شده در خلال مدت فوت کند حق بیمه دریافت نمی‌شود و در پایان مدت فقط سرمایه مندرج در بیمه‌نامه و در صورت فوت بیمه شده به علت حادثه دو برابر سرمایه به استفاده‌کننده داده می‌شود در صورتی که در این بیمه علاوه بر سرمایه مندرج در بیمه‌نامه سرمایه‌ای که تا تاریخ فوت بیمه شده از محل مشارکت در منافع تأمین شده است به ذی‌نفع پرداخت می‌شود. این امتیاز در صورت ادامه پرداخت حق بیمه تا پایان نیز به ذی‌نفع داده شده است. به علاوه این بیمه‌نامه پس از دو سال پرداخت حق بیمه ارزش بازخریدی دارد و بیمه‌گذار می‌تواند از سال دوم به بعد از محل ذخیره ریالی خود وام بگیرد (همان) در صورتیکه هیچ‌یک از این امتیازها در بیمه جهیز برای بیمه‌گذار یا استفاده‌کننده پیش‌بینی نشده است.

بخش دوم - بیمه جهیز تهیه شده

در این بخش، به ترتیب ذیل، مبنا، ماهیت حقوقی شرایط و ویژگیهای بیمه جهیز تهیه شده مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد.

۱۰- مبنا

بیمه جهیز تهیه شده از نوع بیمه اموال و بر مبنای ضرر است. هر گاه جهیز از اموال خاص مانند اتومبیل یا کشتی باشد تابع بیمه های ویژه و گاه اجباری است (ر.ک: قانون بیمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل اشخاص ثالث مصوب ۱۳۴۷).

زوجه مالک و زوج متنفع از جهیز است و هر دو از بیمه کردن آن سود می‌برند. در برخی از موارد مسئولیت مالک یا دارنده جهیز- در مورد پاره ای از اموال مانند اتومبیل - نسبت به اشخاص ثالث در برابر زیان های ناشی از آن مال بیمه می‌شود. در این فرض نیز بیمه شده ضرر ناشی از جهیز است. بنابراین هم ضررهای گوناگون ناشی از خطرهای احتمالی وارد بر جهیز و هم ضرر ناشی از آن قابل بیمه است؛ در صورت نخست بیمه گر در برابر حق بیمه‌ای که از مالک یا متنفع می‌گیرد تعهد می‌کند که ضررهای وارد بر جهیز را جبران کند ولی در صورت اخیر او متعهد می‌گردد که ضررهای وارد بر شخص ثالث را- که از جهیز ناشی می‌شود و مسئولیت آن بر عهده مالک است- جبران کند. به اعتبار دیگر می‌توان قرارداد بیمه را که به موجب آن بیمه گر جبران ضررهای ناشی از خطرهای احتمالی ناشی از جهیز تهیه شده را تعهد می‌کند، مبنای بیمه دانست.

۱۱- ماهیت حقوقی

گفته شد که مبنای بیمه اثاث مورد نیاز خانه که در مالکیت زوجه قرار دارد و زوج نیز آن بهره‌مند می‌شود حسب مورد جبران ضرر وارد بر مال یا ضرر ناشی از آن است (بیمه خسارت و بیمه مسئولیت). در صورت نخست، چنانکه برخی از فقیهان گفته‌اند، بیمه، عقد مستقل و نوعی تعهد به جبران خسارت است (خمینی، همان، ص ۶۰۹) و در فرض اخیر به گفته پاره ای از محققان بنا به مستفاد از دلایل ضمان جریره به قرارداد

پذیرش مسئولیت شباهت دارد (عزالدين، ۱۹۶۶م، ص ۲۱). با وجود این گرچه قرارداد بیمه به طور کلی با ضمان جریره قابل مقایسه است (همان) ولی از این جهت با آن تفاوت دارد که به موجب ضمان جریره دو طرف جبران مسئولیت غیر عمدی یکدیگر را بطور متقابل می‌پذیرند ولی در بیمه مسئولیت مدنی صاحب مال در برابر دیگری، پذیرش مسئولیت متقابل نیست بلکه فقط بیمه گر در برابر حق بیمه‌ای که از بیمه‌گذار می‌گیرد در قالب قرارداد بیمه به سود ثالث تعهد می‌کند (مستفاد از بند ۲ ماده ۱۹۶ و مواد ۷۶۸ و ۷۶۹ ق.م. و قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶).

بنابراین، بیمه قرارداد مستقلی است که به موجب آن بیمه گر و بیمه گذار تعهداتی را برعهده می‌گیرند. الزام و التزام دو طرف قرارداد ناشی از عقد بیمه است و حقی که برای استفاده کننده ایجاد می‌شود ریشه قراردادی دارد. این ساختار مبنا و ماهیت حقوقی بیمه جهیز تهیه شده را به روشنی نشان می‌دهد و در تحلیل نظریه پردازان حقوق ایران پیرامون تعهد به نفع شخص ثالث (کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ج ۳، ۱۳۷۶، ص ۳۹۹ به بعد) و حقوقدانان عرب زبان (السنهوری، همان، ص ۱۱۷۴ و ۱۱۷۵؛ همان، ج ۱، ص ۵۷۱، ۵۷۲؛ حسن فرج، همان، ص ۳۴۲ تا ۳۷۵) و نیز متفکران حقوق نوشته و کامن‌لو در این باره (Arthur L. Corbin, P. 737, 769; Anson, 1975, P. 812) به چشم می‌خورد.

۱۲- شرایط و ویژگی‌ها

قرارداد بیمه جهیز تهیه شده باید واجد شرایط عمومی قراردادها [شرایط مقرر در مواد ۱۹۰ به بعد ق.م. (ر.ک: ش ۶)] و شرایط اختصاصی باشد.

وجود برخی شرایط عمومی چون ایجاب^۱ و قبول^۲ (Hardy, P. 123-140; Ibid, P. 117-122) برای تشکیل قرارداد بیمه و پاره‌ای از آنها برای نفوذ اعتبار آن ضروری است؛ چنانکه فقدان قصد^۳، دست کم به صورت یکی از اشکال مورد قبول

1. Offer
2. Acceptance
3. Lack of intention

مانع تشکیل عقد (Ibid) و عیوب اراده مانند تدلیس^۱ آن را بی اعتبار می‌کند (Hardy Ivamy, P.122).

از مهمترین شرایط اختصاصی این عقد وجود نفع بیمه‌ای و خطر است. نفع بیمه‌ای برای مالک جهیز (زوجه) و زوج - که در دوران زندگی مشترک از آن بهره‌مند شده و بعد از مرگ زوجه به ارث می‌برد (منتفع)- و فرزندان نفع بیمه‌ای دارند؛ حتی به نظر می‌رسد دیگر ساکنان خانه نیز در تشکیل قرار داد مذکور ذی نفع‌اند و از این قرارداد سود می‌برند زیرا بر طبق اصول کلی نه تنها بر اثر از بین رفتن جهیز به آنان ضرر می‌رسد (فرانسوا اوترویل، ۱۲۸۲، ص ۱۸۰) بلکه به اعتبار اینکه برخی از آنان وارثان و مالکان آینده مال‌اند نیز نفع بیمه‌ای دارند.

به گفته نظریه پردازان حقوق بیمه: خطر حادثه‌ای است احتمالی، محقق نشده و مستقل از اراده دوطرف بویژه بیمه‌گذار (حسن فرج، همان، ص ۵۷ به بعد؛ السنهوری، همان، ص ۱۲۱۸ به بعد). به علاوه (جبران زیان‌های ناشی از) خطری قابل بیمه شدن است که خطر عمدی (Birds, J8 Hiard N, 2001, 203, J.,) و نامشروع نباشد (همان، ص ۷۷ و ۷۸؛ السنهوری، همان، ص ۱۲۲۷).

از ویژگی‌های این نوع بیمه‌ها این است که بیمه وسیله جبران خسارت است نه تحصیل ثروت و مال (السنهوری، همان، ص ۱۶۲۱ به بعد) بنابراین بیمه به بالاتر از قیمت واقعی مال ممنوع است و هرگاه بیمه‌گذار ... با قصد تقلب مالی را اضافه بر قیمت عادلانه در موقع عقد قرارداد، بیمه داده باشد عقد بیمه باطل و حق بیمه دریافتی قابل استرداد نیست (ماده ۱۱ قانون بیمه).

و انگهی به موجب ماده ۸ همین قانون: «در صورتی که مالی بیمه شده باشد در مدتی که بیمه باقی است نمی‌توان همان مال را به همان شخص و از همان خطر مجدداً بیمه نمود» و در حقوق خارجی نیز بیمه مضاعف ممنوع است (Birds, J8 Hiard N.J., P. 325).

ویژگی بارز دیگر این عقد لازم بودن آن نسبت به بیمه گذار و بیمه گر است. هیچیک از بیمه گر و بیمه گذار حق فسخ قرارداد بیمه جهیز تهیه شده را جز به موجب شرط ضمن عقد و تخلف از اجرای تعهدات قراردادی ندارد.

۱۳- نتیجه گیری و پیشنهاد

بیمه سرمایه گذاری برای خرید جهیز با بیمه جهیز متفاوت است. بیمه نخست که برخی از شرکت های بیمه آن را، با حذف و تغییر قابل انتقاد پاره ای از شرایط بیمه های رایج سرمایه گذاری، بیمه جهیز نامیده اند نوعی بیمه پرداخت سرمایه در انقضای مدت بیمه است؛ در صورتی که بیمه جهیز، در واقع بیمه مسؤلیت یا بیمه اموال است. هدف این بیمه، که می توان آن را بیمه واقعی جهیز نامید ولی برای شرکت های بیمه ایرانی با این نام شناخته شده نیست، جبران ضررهای وارد به اثاث مورد نیاز خانه در برابر خطرهای احتمالی یا جبران مسؤلیت مالک جهیز نسبت به اشخاص ثالث در برابر ضررهای ناشی از آن است. تشکیل این دو نوع بیمه بعد از تهیه و تعیین جهیز به ویژه بعد از عقد ازدواج بین مالک یا کسی که نفع بیمه ای دارد و بیمه گر امکان پذیر است.

در صورتی که قرارداد بیمه برای پرداخت سرمایه در مدت معین گرچه به علت تحمیلی و نامساعد بودن شرایط آن و عدم فرهنگ سازی در شرایط کنونی رواج ندارد، سالها پیش از نکاح بین پدر و مادر دختر با یکی از شرکتهای بیمه بسته می شود و هدف آن تأمین سرمایه لازم برای خرید جهیز است که مشارکت و نقش پذیری زوجه در تکالیف اختصاصی قانونی زوج را نیز نشان می دهد.

حال که زوجه با آوردن جهیز به خانه شوهر بخشی از تکلیف قانونی زوج درباره نفقه (ماده ۱۱۰۶ ق.م.) را به میل خود بر دوش می کشد و با ایفای دین از جانب او (ماده ۲۶۷ ق.م.) از سنگینی حکم قانون می کاهد و با مشارکت جدی خود در خانواده جدید نقش ایفا می کند، پیشنهاد می شود که زوج نیز گام متقابل مناسبی بردارد و جهیز تهیه شده را بیمه کند. به نظر می رسد که اجباری شدن بیمه جهیز برای زوج با توجه به تکلیف قانونی او در تهیه نفقه با اصول حقوقی منافات ندارد.

۱۴- منابع

- اوترویل، ژان فرانسوا، مبانی نظری و عملی بیمه، ترجمه عبدالناصر همتی و علی دهقانی، بیمه مرکزی ایرانی، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- بابایی، ایرج، حقوق بیمه، سمت، چاپ دوم، ۱۳۸۳.
- حسن فرج، توفیق، احکام الضمان (التأمين) فی القانون اللبنانی، اسکندریه، جلال حزی و شرکاء، ۱۹۹۴ م.
- دستیاز، هادی، اصول و کلیات بیمه های اشخاص، ج ۱، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- السنهوری، عبدالرزاق احمد، الوسیط فی شرح القانون المدنی، عقود الغرر، عقود المغامره و الرهان و المرتب مدی الحیاه و عقد التأمین، ج ۷، مجلدثانی، بیروت، ۱۹۶۴ م.
- شیبانی، احمد علی، مقدمه ای بر اصول بیمه، نشریه شماره ۲۵ مدرسه عالی بیمه تهران، ۱۳۳۶.
- صفایی سید حسین و امامی اسدالله، حقوق خانواده، ج ۱، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۲.
- عزالدین، موسی، الاسلام و قضایا الساعه، رأی الاسلام فی عقود التأمین...، بیروت، دارالاندلس، ۱۹۶۶.
- فرجادی، منوچهر، بیمه های عمر و بازنشستگی، نشریه شماره ۸ مدرسه عالی بیمه تهران، ۱۳۵۴.
- کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، خانواده، ج ۱، شرکت انتشار با همکاری بهمن برنا، چاپ سوم، ۱۳۷۱.
- کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادها، ج ۳، شرکت سهامی انتشار با همکاری بهمن برنا، چاپ دوم، ۱۳۷۲.
- کریمی، آیت، کلیات بیمه، بیمه مرکزی ایران، چاپ هفتم، ۱۳۸۲.
- محمود صالحی، جان علی، حقوق بیمه، بیمه مرکزی ایران، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- مشایخی، همایون، مبانی و اصول حقوق بیمه، ج ۲، بیمه های اشخاص، نشریه شماره ۴ مدرسه عالی بیمه تهران، ۱۳۵۳.
- مدنی کرمانی، عارفه حقوق بیمه، انتشارات مجد، چاپ دوم، ۱۳۸۰.
- موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، قم، مؤسسه مطبوعاتی دارالعلم، چاپ دوم، بی تا.
- Anson, Law of contract, 24 ed, By A.G Guest, Qxford, 1975.
- Birds J. & Hird N.J., Birds Modern Insurance Law, 5ed, London, 2001.
- Corbin Arthur L., Crbin on Contracts, one volume Edition, West Publishing Co. 1952.
- Hardy Ivamy E.R., Generall Principles of Insurance Law, London, Butterworths, 1979.